

บทที่ ๒

หัวเรื่อง

ความหมายของหัวเรื่อง

ความหมายของหัวเรื่อง ได้มีผู้ให้คำจำกัดความหรือความหมายไว้หลายอย่างด้วยกัน
เช่น

หัวเรื่อง คือ คำหรือกลุ่มคำที่แสดงใจความสำคัญของหนังสือหรือเอกสารชนิดต่าง ๆ
ซึ่งทั้งหมดเป็นเรื่องเดียวกัน หัวเรื่องนี้จะปรากฏอยู่บนบัตรรายการ บรรณานุกรม หรือในการเรียง
ลำดับอื่น ๆ *

หัวเรื่อง คือ คำหรือกลุ่มคำที่แสดงถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เสมือนเป็นหัวข้อที่เป็น
รายการสำหรับงานทั้งหมดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น ซึ่งจัดเก็บเรียงไว้ในตู้บัตรรายการหรือใน
บรรณานุกรม **

หัวเรื่อง คือ คำหรือกลุ่มคำที่กำหนดให้กับหนังสือวัสดุอื่น ๆ ที่มีเนื้อหาเดียวกัน
มาอยู่รวมกัน คำหรือกลุ่มคำดังกล่าวนี้จะจัดเรียงกันตามลำดับอักษรในตู้บัตรรายการ หัวเรื่องนี้
รวมทั้งเครื่องหมายวรรคตอนซึ่งเป็นเครื่องหมายที่กำหนดขึ้นไว้ในกฎเกณฑ์การกำหนดหัวเรื่อง
และการเรียงบัตรรายการตามลำดับอักษร นอกจากจะใช้หัวเรื่องสำหรับบัตรรายการแล้ว ยังใช้
สำหรับการทำครรชนีหรือบรรณานุกรมด้วย"

*Elizabeth H. Thompson, A.L.A. Glossary of Library Terms.
(Chicago: American Library Association, 1943), p. 136.

Thomas Landau, Encyclopedia of Librarianship. (New York:
Hafner Pub. Co., 1961), p.349.

Leonard Montague Harrod, The Librarians' Glossary of Term
Used in Librarianship, Documentation and the Book Crafts and Reference
Book. 4th.ed. (London: Andre Deutsch, 1977), p.798.

หัวเรื่อง คือ คำหรือวลีที่ใช้แทนเนื้อหาสาระที่แท้จริงของหนังสือแต่ละเล่ม คำหรือวลีที่ใช้ นั้น ควรจะสั้น กระชับ และได้ใจความชัดเจนหรือมีความหมายเด่นชัด เฉพาะเจาะจง ครอบคลุมเนื้อหาของหนังสือทั้งเล่มได้ ไม่ควรใช้คำหรือวลีที่คลุมเครือ มีความหมายได้หลายมุม ในกรณีที่ไม้อาจหลีกเลี่ยงคำที่มีความหมายได้หลายอย่าง ก็ควรอธิบายสั้น ๆ ไว้ในวงเล็บ เช่น ใช้คำว่า "นันท (คน)" เป็นหัวเรื่อง เพื่อให้แตกต่างจากหัวเรื่อง "นันท" เป็นต้น^๑

หัวเรื่อง (Subject Headings) คือ คำหรือวลี วิสามานยนามหรือสามานยนามต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นใช้แทนเนื้อเรื่องของหนังสือแต่ละเล่ม หัวเรื่องส่วนมากเป็นคำที่สั้น ได้ใจความ และมีความหมายเฉพาะเด่นชัด สามารถครอบคลุมเนื้อเรื่องของหนังสือ และสิ่งพิมพ์ ตลอดจนวัสดุการศึกษาอื่น ๆ ได้อย่างกว้างขวางไปจนกระทั่งถึงเนื้อเรื่องที่เฉพาะเจาะจง^๒

หัวเรื่อง คือ คำหรือวลีรวมทั้งชื่อบุคคล และชื่อเฉพาะอื่น ๆ ซึ่งกำหนดขึ้นใช้แทนเนื้อเรื่องของหนังสือแต่ละเล่ม คำหรือวลีที่นำมาใช้ควรสั้น กระชับ ได้ใจความ และมีความเฉพาะเจาะจง ครอบคลุมเนื้อหาของหนังสือทั้งเล่ม^๓

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความหมายของหัวเรื่อง คือ คำ กลุ่มคำ หรือวลี ที่กำหนดขึ้นใช้เพื่อบอกเนื้อหาสำคัญของหนังสือ เอกสาร หรือวัสดุการศึกษาต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาอย่างเดียวกัน คำหรือวลีที่ใช้เป็นหัวเรื่องควรจะเป็นคำที่สั้น กระชับ ชัดเจน และเฉพาะเจาะจงที่ครอบคลุมเนื้อหาของหนังสือทั้งเล่มได้ หัวเรื่องนี้จะปรากฏในบัตรเรื่องซึ่งเรียงตามลำดับอักษรตัวแรกของหัวเรื่องในตู้บัตรรายการ นอกจากนี้ยังอาจพบหัวเรื่องเหล่านี้ในดรรชนี หรือบรรณานุกรมด้วย หนังสือเล่มหนึ่ง ๆ อาจจะมีหัวเรื่องมากกว่าหนึ่งหัวเรื่องได้ และผู้ใช้ห้องสมุดจะได้รับประโยชน์จากบัตรรายการหัวเรื่องเหล่านี้ เช่น ผู้ใช้ไม่ทราบถึงชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ก็สามารถค้นหาหนังสือเกี่ยวกับเรื่องที่เขาต้องการได้จากหัวเรื่อง

^๑ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย. (พระนคร: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๒), หน้า (๑)

^๒ วิชา โกยสุโข, "หัวเรื่อง (Subject Headings)" (ธศสำเนา), หน้า ๑

^๓ พิศรา ศิลรักษา, การจัดหมู่และทำบัตรรายการเบื้องต้น. (กรุงเทพฯ: ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน, ๒๕๒๓), หน้า ๔๔

ความสำคัญและประโยชน์ของหัวเรื่อง

หัวเรื่องนับเป็นส่วนประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของบัตรรายการ ซึ่งโดยปกติแล้วหนังสือเล่มหนึ่ง ๆ จะมีบัตรรายการสำหรับให้บริการผู้มาใช้ห้องสมุดอย่างน้อย ๓ บัตร คือ บัตรผู้แต่ง (Author card) บัตรชื่อเรื่อง (Title card) และบัตรเรื่อง (Subject card) และหัวเรื่องเป็นส่วนสำคัญของบัตรเรื่อง หัวเรื่องนี้จะปรากฏอยู่บนบรรทัดแรกของบัตรเรื่อง นอกจากจะพบหัวเรื่องในบัตรรายการแล้ว ยังอาจพบได้ในครุขนิวารสาร ซึ่งมีทั้งลักษณะที่เป็นเล่ม ๆ หรือเป็นบัตร

การที่ต้องกำหนดหัวเรื่องขึ้นใช้นั้น เนื่องจากต้องการที่จะให้ความสะดวกแก่ผู้ใช้ห้องสมุดในการค้นหาเอกสารในเรื่องที่เขาต้องการ หรือเพื่อให้ทราบว่าเอกสารเรื่องที่ต้องการนั้นมีในห้องสมุดหรือไม่ ในกรณีที่เขาไม่ทราบชื่อผู้แต่งหรือชื่อเรื่องของหนังสือนั้น ๆ เพียงแต่ทราบเนื้อหาคร่าว ๆ ของหนังสือเท่านั้น ดังนั้น บัตรเรื่องจึงเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการค้นหาหนังสือในห้องสมุดของผู้ใช้ห้องสมุด ตัวอย่างเช่น ผู้ใช้ต้องการค้นหาหนังสือเกี่ยวกับการทำแท้ง ก็สามารถค้นได้จากบัตรเรื่อง การทำแท้ง เป็นต้น

เจสซี เอช ซีรา (Jesse H. Shera) และมากาเรต อีแกน (Margaret E. Egan) ได้สรุปความสำคัญของหัวเรื่องไว้ว่า หัวเรื่องเป็นคำที่กำหนดขึ้นใช้เพื่อให้หนังสือและวัสดุต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาที่เหมือนกันมารวมอยู่ด้วยกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างเรื่องลักษณะการใช้คำและภาษาของหนังสือและวัสดุนั้น ๆ หัวเรื่องที่กำหนดให้นี้จะต้องเป็นหัวเรื่องที่เหมาะสมกับเนื้อหาในหนังสือ ลักษณะของคำที่จะเป็นหัวเรื่อง ต้องเป็นคำสั้น เข้าใจง่าย และตรงจุดมุ่งหมายของหนังสือ คำที่เป็นหัวเรื่องมีทั้งคำที่มีความหมายกว้าง ไปจนถึงคำที่มีความหมายเฉพาะเจาะจง เพื่อประโยชน์ของผู้ใช้ทั่ว ๆ ไป และเฉพาะกลุ่มจะได้อาศัยเป็นแนวทางในการตัดสินใจเลือกหัวเรื่องที่ตรงกับเรื่องที่ต้องการ เพื่อให้ได้หนังสือหรือวัสดุต่าง ๆ ที่ตนต้องการค้นคว้ามากที่สุด^๑

^๑Bohdan S. Wynar, Introduction to Cataloging and Classification. 3 rd.ed. (Littleton, Colo.: Libraries Unlimited, Inc., 1967), p.223-224.

สำหรับความสำคัญและประโยชน์ของหัวเรื่องต่อผู้ใช้ห้องสมุด พอสรุปได้ดังนี้

๑. ช่วยให้ผู้ใช้ห้องสมุดสามารถค้นหาหนังสือได้สะดวกและรวดเร็ว
๒. ช่วยนักค้นคว้าหรือนักวิจัย ในการค้นคว้าหาหนังสือในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างกว้างขวาง สะดวกรวดเร็ว และได้หนังสือจำนวนมากว่าการค้นหาหนังสือโดยวิธีอื่น^๑

ดังคำกล่าวไว้ว่า "บัตรเรื่องจะใช้เป็นเครื่องมือที่จะให้ผู้ใช้ค้นหาเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ได้รวดเร็ว และตรงกับความต้องการที่สุด โดยวิธีการใช้หัวเรื่องที่กำหนดขึ้น นอกจากนั้นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของหัวเรื่อง คือ เพื่อช่วยให้ผู้ใช้สามารถหาเอกสารและสิ่งพิมพ์จำนวนมาก ๆ ตามเรื่องที่ต้องการได้ภายในเวลาน้อยที่สุด"^๒

นอกจากผู้ใช้ห้องสมุดจะได้ประโยชน์จากบัตรเรื่องดังกล่าวแล้ว บัตรเรื่องยังช่วยให้เจ้าหน้าที่ห้องสมุดให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดได้อย่างกว้างขวางทั้งในด้านการจัดหาหนังสือ การให้บริการตอบคำถาม ตลอดจนการรวบรวมบรรณานุกรมในแต่ละสาขาวิชาด้วย^๓

กล่าวโดยสรุปแล้ว บัตรเรื่องเป็นเครื่องมือที่สำคัญและเป็นประโยชน์แก่ผู้ใช้ห้องสมุด และเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดในการค้นหาเอกสารในเรื่องที่ต้องการได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

ลักษณะของหัวเรื่อง

ในการกำหนดคำที่จะใช้เป็นหัวเรื่องนั้น สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยได้กำหนดลักษณะของคำที่จะใช้เป็นหัวเรื่องไว้ดังต่อไปนี้:-

^๑ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย, บทนำ.

^๒Carlyle James Frarey, Subject Headings. (New Brunswick, N.J. Graduate School of Library Science, Rutgers University, 1960.) (The State of the Library Art, V.1, pt.2), p.14.

^๓ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย, บทนำ.

๑. คำนามที่เป็นคำเดียว เช่น การเกิด การตาย การย้ายถิ่น การทำแท้ง
สถิติชีพ สถิติ ประชากรศึกษา เป็นต้น

๒. คำนามสองคำขึ้นไปเชื่อมด้วยสันธาน "กับ", "และ" หัวเรื่องประเภทนี้ใช้
กับหนังสือที่มีเนื้อเรื่องสองเรื่องรวมอยู่ในหนังสือเล่มเดียวกันหรือแยกเล่มก็ได้ ถ้าเนื้อเรื่องสอง
เรื่องมีความสัมพันธ์กัน ใช้คำว่า "และ" เชื่อม เช่น อาชญากรรมและอาชญากร การย้ายถิ่นเข้า
และการย้ายถิ่นออก เป็นต้น แต่ถ้าเนื้อเรื่องของหนังสือเป็นเรื่องตรงข้ามกัน ใช้คำว่า "กับ"
เชื่อม เช่น การเพิ่มประชากรกับปัญหาแรงงาน การเพิ่มประชากรกับอาหาร เป็นต้น

๓. กลุ่มคำ ประกอบด้วย คำหลายคำเรียงเรียงเป็นข้อความที่ได้ใจความ เช่น
การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ กิจกรรมด้านประชากรศึกษา เป็นต้น

๔. กลุ่มคำอย่างในข้อ ๓ แต่เมื่อนำมาทำเป็นหัวเรื่อง ไม่ได้เรียงถ้อยคำตามนั้น
หากย้ายคำที่ต้องการเน้นหนักมาเรียงไว้เป็นคำแรก หัวเรื่องประเภทนี้จัดแปลงเพื่อสะดวกในการ
เรียงบัตร และจัดลำดับเนื้อเรื่องอย่างเดียวกันหรือเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันมาไว้ด้วยกันเพื่อหลีกเลี่ยง
คำซ้ำ ๆ กัน ไม่ให้มาเรียงอยู่ด้วยกันมากนักเป็นการเสียเวลาในการค้นหา การกลับคำนี้ใช้
เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างคำที่กลับ เช่น การเปลี่ยนแปลงประชากร เป็น ประชากร, การ
เปลี่ยนแปลง การดูแลทารก เป็น ทารก, การดูแล เป็นต้น

๕. หัวเรื่องที่มีคำอธิบายประกอบ คำอธิบายประกอบนี้ เป็นคำที่อยู่ในวงเล็บ ทั้งนี้
เพราะคำหรือวลีที่กำหนดขึ้นเป็นหัวเรื่องนั้นมีความหมายหลายอย่าง เช่น น้ำนม อาจหมายถึง
น้ำนมของมารดา หรือน้ำนมที่ได้จากโคนมก็ได้ ดังนั้น ถ้าต้องการจะให้ได้หัวเรื่องที่มีความหมาย
ว่า น้ำนมของมารดา ก็จะใช้หัวเรื่องว่า น้ำนม (คน) เป็นต้น

การเลือกใช้หัวเรื่อง

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย นอกจากจะกำหนดลักษณะของคำที่ใช้เป็นหัวเรื่องแล้ว ยังได้เสนอแนะถึงการเลือกใช้หัวเรื่องไว้ด้วยว่า จะต้องมีความรู้ คือหนังสือหัวเรื่องซึ่งเป็นบัญชีหัวเรื่องตามที่ได้กำหนดใช้กันแล้ว ผู้ใช้หนังสือหัวเรื่องจำเป็นต้องศึกษาบัญชีหัวเรื่อง และวิธีใช้ให้ละเอียดเสียก่อน การเลือกใช้หัวเรื่องนั้น นอกจากจะเลือกหัวเรื่องที่ใกล้เคียงกับเนื้อหาในหนังสือให้มากที่สุด จากหนังสือคู่มือแล้ว ถ้าในกรณีที่มีหัวเรื่องให้เลือกหลายหัวเรื่อง หลักในการพิจารณาหัวเรื่องจึงจำเป็นต้องอาศัยส่วนประกอบ ดังต่อไปนี้

๑. ประเภทและขนาดของห้องสมุด บรรณารักษ์ต้องทราบนโยบายของห้องสมุด รวมทั้งพิจารณาถึงขนาดของห้องสมุดด้วยว่า เล็ก ใหญ่ เพียงไร ถ้าห้องสมุดขนาดเล็กหรือขนาดกลาง หนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุดมีจำนวนไม่มาก ควรกำหนดหัวเรื่องอย่างกว้าง ๆ และถ้าเป็นห้องสมุดเฉพาะก็ควรกำหนดหัวเรื่องให้เพียงพอกับสาขาวิชาเฉพาะนั้น ๆ อย่างละเอียด และควรคำนึงถึงศัพท์เฉพาะวิชานั้น ๆ ด้วย

๒. ผู้ใช้ห้องสมุด บรรณารักษ์จะต้องศึกษาว่าผู้ใช้คือใคร รวมทั้งพิจารณาถึงพื้นฐานระดับความรู้ ความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุดส่วนรวม เพื่อจะได้กำหนดหัวเรื่องได้เหมาะสม เช่น ถ้าผู้ใช้ห้องสมุดเป็นเด็ก ควรเลือกใช้คำที่ให้ความหมายเข้าใจง่ายที่สุด

๓. เอกภาพของหัวเรื่อง บรรดาหนังสือที่มีเนื้อเรื่องหรือหัวข้อวิชาเดียวกัน ควรอยู่ภายใต้หัวเรื่องเดียวกัน โดยก่อนจะให้หัวเรื่องหนังสือแต่ละครั้ง ควรตรวจดูหัวเรื่องในบัญชีหัวเรื่องทุกครั้ง เพื่อจะได้คำที่เป็นหัวเรื่องแบบเดียวกัน

๔. การกำหนดหัวเรื่อง ส่วนใหญ่อาศัยความหมายของเลขหมู่หนังสือในวิชานั้น ๆ เป็นเกณฑ์ หนังสือเล่มหนึ่ง ๆ อาจจะมีเพียงหัวเรื่องเดียวหรือมากกว่าหนึ่งก็ได้ไม่จำกัด การพิจารณาการให้หัวเรื่องมากกว่าหนึ่งหัวเรื่องนั้นขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของบรรณารักษ์และตามความจำเป็นของหนังสือเล่มนั้น ๆ

๕. บรรณารักษ์ต้องศึกษาถึงคำที่กำหนดใช้เป็น "หัวเรื่อง" รวมทั้ง "หัวเรื่องย่อย" ในหนังสือคู่มือที่เลือกใช้^๑

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า (๘)-(๙)

๖. ภาษาที่ใช้ ควรใช้ภาษาหรือคำซึ่งเป็นที่นิยมกันในปัจจุบัน วรรณนาการของภาษาย่อมมีส่วนสำคัญที่ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลง แก้ไข และปรับปรุงหัวเรื่องให้ทันสมัยอยู่เสมอ

๗. ความเฉพาะเจาะจงของหัวเรื่อง หัวเรื่องควรมีความหมายที่เฉพาะเจาะจงไปตามเนื้อหาสาระสำคัญของหนังสือ ไม่ควรให้หัวเรื่องกว้าง ๆ สำหรับหนังสือที่มีเนื้อเรื่องเฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือแง่ใดแง่หนึ่ง^๑

ประเภทของหัวเรื่อง

หัวเรื่องแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้:-

๑. หัวเรื่องใหญ่ (Main heading) หรือหัวเรื่องเฉพาะ ได้แก่หัวเรื่องที่กำหนดขึ้นใช้แทนเนื้อเรื่องของสิ่งพิมพ์หรือวัสดุการศึกษาอื่น ๆ อย่างกว้าง ๆ หรือเฉพาะเรื่อง ตัวอย่างกฎหมายการศึกษา ธนาคารและการธนาคาร บ้านกับโรงเรียน วิทยาศาสตร์ ฯลฯ หัวเรื่องประเภทนี้ใช้ตามลำพังได้ทุกหัวเรื่อง หรืออาจใช้ประกอบหัวเรื่องย่อย โดยใช้หัวเรื่องย่อยตามหลัง มีเครื่องหมายยึดคั่นกึ่งกลาง ตัวอย่าง การศึกษา-พจนานุกรม

๒. หัวเรื่องย่อย (Subdivision or subheading) เป็นหัวเรื่องที่กำหนดขึ้นใช้ตามหลังหัวเรื่องใหญ่ หรือหัวเรื่องเฉพาะเพื่อกำหนดขอบเขตหรือความหมายของหัวเรื่องใหญ่ให้เฉพาะเจาะจงลงไปตามวิธีเขียนหรือรูปแบบอื่น ๆ ของเนื้อเรื่อง หรือแสดงแง่มุมที่เฉพาะเจาะจงของเนื้อเรื่องนั้น ๆ ตัวอย่าง คำถามและคำตอบ ประวัติ พจนานุกรม ฯลฯ หัวเรื่องย่อยจะใช้ตามลำพังไม่ได้ ต้องใช้ประกอบกับหัวเรื่องใหญ่ดังกล่าวแล้ว ยกเว้นหัวเรื่องย่อยบางหัวเรื่องซึ่งใช้เป็นหัวเรื่องใหญ่ได้ด้วย

หัวเรื่องย่อย แบ่งออกได้หลายประเภท ดังนี้

(ก) หัวเรื่องย่อยแสดงวิธีเขียนหรือรูปแบบอื่น ๆ ของเนื้อเรื่อง

(ข) หัวเรื่องย่อยแสดงท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ประเทศ รัฐ เมือง ลักษณะภูมิประเทศต่าง ๆ

ฯลฯ

^๑ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย, หน้า (๒)

(ค) หัวเรื่องย่อยแสดงยุคสมัยหรือลำดับเหตุการณ์

(ง) หัวเรื่องย่อยแสดงแง่มุมต่าง ๆ เฉพาะด้าน^๑

ประวัติความเป็นมาของหัวเรื่อง

การกำหนดหัวเรื่องขึ้นใช้นั้น ในปี ค.ศ. ๑๙๓๗ เซอร์ แอนโทนี พานิซซี (Sir Anthony Panizzi) ได้กล่าวถึงบทบาทของหัวเรื่องอยู่บ้าง ในการกำหนดหลักเกณฑ์ของบัตรรายการ แต่หนังสือที่ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดกฎเกณฑ์ในการให้หัวเรื่อง คือ หนังสือ Rules for a Dictionary Catalog ซึ่งได้กำหนดกฎเกณฑ์ไว้ทั้งหมด ๒๐๔ ข้อ และ ชาร์ล แอมมิ คัตเตอร์ (Charles Ammi Cutter) ได้พิมพ์เผยแพร่ใน ค.ศ. ๑๘๗๖ หนังสือเล่มนี้ พิมพ์ถึง ๔ ครั้ง ครั้งสุดท้ายพิมพ์ใน ค.ศ. ๑๙๐๔ จึงได้เลิกไป เนื่องจากมีหนังสืออื่น ๆ ที่ทันสมัยกว่าเกิดขึ้น

หนังสือ Rules for a Dictionary Catalog นี้ นับเป็นเอกสารเล่มแรกที่ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการเรียงตามลำดับอักษร กฎเกณฑ์สำหรับผู้แต่ง ชื่อเรื่อง และบัตรเรื่อง ซึ่งปรากฏหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้หัวเรื่องอย่างชัดเจน ซึ่งในปัจจุบันนี้ไม่มีใครใช้หนังสือเล่มนี้แล้ว แต่กฎเกณฑ์เก่า ๆ ในหนังสือเล่มนี้ยังเป็นประโยชน์ในการอ้างอิงเพื่อปรับปรุงใช้ในเวลาต่อมา

ภายหลังจากการพิมพ์หนังสือของคัตเตอร์แล้ว ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๘๙๒ ได้มีการประชุมของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน ซึ่งมีคัตเตอร์เป็นสมาชิกสำคัญผู้หนึ่งในที่ประชุมได้มีการตกลงกันว่า จะจัดพิมพ์หนังสือคู่มือในการให้หัวเรื่องเล่มแรกขึ้น เพื่อช่วยขจัดปัญหาในการให้หัวเรื่องของบรรณารักษ์ในขณะนั้น หนังสือเล่มนี้คือ A.L.A. List of Subject Headings for Use in Dictionary Catalog พิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๘๙๔ และนับว่าเป็นผลงานที่ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม เพราะในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ได้เลือกคำที่จะใช้เป็นหัวเรื่องจากแหล่งวิชาการต่าง ๆ

^๑ทองหยด ประทุมวงศ์, หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า (๒)

โดยมีการพิจารณากันอย่างดี จึงนำมาพิมพ์ไว้ให้ใช้ และเมื่อมีหัวเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องก็สามารถนำมาเพิ่มเติมได้

A.L.A. List of Subject Headings for Use in Dictionary Catalog นี้ บางท่านกล่าวว่า มีลักษณะคล้ายกับเป็นภาคผนวกของคัตเตอร์ เพราะหนังสือของคัตเตอร์นั้นให้ไว้แต่หลักเกณฑ์ในการให้หัวเรื่อง แต่ทางสมาคมห้องสมุดอเมริกันได้นำหลักเกณฑ์นั้นมากำหนดว่าจะใช้หัวเรื่องอะไรบ้าง โดยทำเป็นบัญชีหัวเรื่องตามลำดับอักษรซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทันที หนังสือนี้จัดพิมพ์ ๓ ครั้ง จนถึงปี ค.ศ. ๑๙๑๑ จึงเลิกพิมพ์ เนื่องจากห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันได้เริ่มพิมพ์ Subject Heading Used in the Dictionary Catalogs of Library of Congress^๑ ออกเผยแพร่เป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๙๑๐

หลังจากที่ A.L.A. List of Subject Headings for Use in Dictionary Catalog ได้รับความสำเร็จแล้ว ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๑๐ ได้มีหนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องเล่มสำคัญเล่มหนึ่ง คือ Subject Headings Used in the Dictionary Catalogs of Library of Congress หนังสือเล่มนี้ให้ความละเอียดของหัวเรื่องในสาขาวิชาต่าง ๆ ทุกสาขา ต่อมาอีก ๑๐ ปี คือ ใน ค.ศ. ๑๙๒๓ ได้มีการจัดพิมพ์ List of Subject Headings for Small Libraries ขึ้น โดย มินิ เออร์ล ซีแยร์ส (Minie Earl Sears) หนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องเล่มนี้มีวิธีการใช้และรายละเอียดต่าง ๆ ง่ายกว่า L.C. Subject Headings ซึ่งในการพิมพ์ครั้งหลัง ๆ ใช้ชื่อว่า Sears List of Subject Headings หนังสือคู่มือทั้งสองนี้แม้ในปัจจุบันก็ยังนิยมใช้กันอยู่^๒

หนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องทีกล่าวมาข้างต้นนี้ นิยมใช้ในห้องสมุดทั่ว ๆ ไป แต่สำหรับห้องสมุดเฉพาะแล้ว ในปัจจุบันไม่ได้ใช้หนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องเหล่านี้ แต่มาใช้หนังสือ Thesaurus แทน ซึ่งเป็นหนังสือการให้หัวเรื่องทีเฉพาะเจาะจงมากกว่า

^๑เรียกอย่างย่อ ๆ ว่า L.C. Subject Headings

^๒อุบลวรรณ บิตพิพัฒนโชษิต, "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย.....",
หน้า ๑๔-๑๕.

ประวัติของหัวเรื่องและหนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องในประเทศไทย

ประเทศไทย เริ่มมีบัญชีหัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ โดยกระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นความสำคัญของหัวเรื่อง จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาปรับปรุงและส่งเสริมกิจการห้องสมุดแห่งประเทศไทยขึ้น คณะกรรมการได้คิดถึงปัญหาเกี่ยวกับการทำบัตรรายการหลายประการ คือ

๑. ไม่มีระบบจัดหมู่หนังสือไทย
๒. ไม่มีกฎเกณฑ์สำหรับทำบัตรรายการหนังสือไทย
๓. ไม่มีคำสำหรับใช้โดยเฉพาะในวิชาห้องสมุด
๔. ไม่มีบัญชีหัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย

เฉพาะในข้อที่ ๔ นี้ คณะกรรมการชุดนั้นได้แต่งตั้งอนุกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง เรียกว่า "อนุกรรมการจัดทำบัญชีหัวเรื่องหนังสือภาษาไทย" บัญชีที่จัดทำขึ้นโดยอนุกรรมการชุดนี้ ครั้งแรกพิมพ์ในลักษณะฮัตลัสนา แจกจ่ายไปตามห้องสมุดประชาชนและห้องสมุดอื่น ๆ ที่คิดจะทำบัตรรายการหนังสือภาษาไทย ต่อมาบัญชีได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมและจัดพิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ "หลักเกณฑ์การทำบัตรรายการสำหรับหนังสือภาษาไทย โดยสุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์ พ.ศ. ๒๕๐๑" ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๖ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยได้จัดพิมพ์หนังสือ "หลักเกณฑ์การทำบัตรรายการสำหรับหนังสือภาษาไทยและหัวเรื่อง (ฉบับย่อ) โดย สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์" หนังสือเล่มนี้ก็ได้รวมเอาบัญชีหัวเรื่องอันเดิมไว้ด้วย

บัญชีหัวเรื่องทีกล่าวไว้ข้างต้นนี้ แต่แรกเริ่มใช้ก็ดูว่ามีหัวเรื่องเพียงพอสำหรับใช้กำหนดหัวเรื่อง แต่ต่อมา หัวเรื่องทีรวบรวมไว้ดังกล่าวใช้ไม่เพียงพอโดยเฉพาะสำหรับห้องสมุดใหญ่ ๆ ซึ่งจำเป็นต้องทำบัญชีหัวเรื่องของตนเพิ่มเติมขึ้นมากมาย ประกอบกับศัพท์ทางเทคนิคและศัพท์ทางวิชาการได้มีการเปลี่ยนแปลง บัญชีหัวเรื่องเพิ่มเติมที่ห้องสมุดต่าง ๆ จัดทำขึ้นมีความแตกต่างกันไป บางครั้งใช้คำต่างกันในการแสดงความหมายในสิ่งเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนั้น คณะกรรมการบริหารของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ชุด พ.ศ. ๒๕๐๙ จึงลงมติว่าสมาคมควรจะดำเนินการประสานงานเกี่ยวกับเรื่องนี้และจัดทำบัญชีหัวเรื่องหนังสือภาษาไทยขึ้นใหม่ โดยนำเอาบัญชีเดิมมาปรับปรุง พยายามให้มีหัวเรื่องครบถ้วนตามความต้องการในเรื่องต่าง ๆ สมาคมจึงได้แต่งตั้งกรรมการชุดหนึ่งขึ้น คณะกรรมการชุดนี้ได้ร่วมกันจัดทำบัญชีหัวเรื่องขึ้นจนเสร็จ

และจัดพิมพ์เป็นเล่ม ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ใช้ชื่อว่า "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย ฉบับแก้ไขปรับปรุง"

สำหรับบัญชีหัวเรื่องอื่น ๆ ที่หน่วยงานต่าง ๆ ได้พยายามจัดทำขึ้นใช้เอง ได้แก่

๑. "คู่มือบรรณารักษ์ว่าด้วยบรรณานุกรมหัวเรื่อง ส่วนต่าง ๆ ของหนังสือ ตัวอย่างบัตรรายการ นามแฝงและนามจริงนักประพันธ์" ซึ่งจัดพิมพ์โดยกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ การให้หัวเรื่องส่วนใหญ่ตัดแปลงจาก Sears List of Subject Headings

๒. "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย" เป็นบัญชีหัวเรื่องที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดทำเพิ่มเติมขึ้นใช้เอง โดยจัดพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นฉบับพิมพ์โรเนียว ออกเผยแพร่ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมโดยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย และในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ทองหยด ประทุมวงศ์ ได้นำมาแก้ไข ปรับปรุง อีกครั้ง โดยใช้ชื่อหนังสือว่า "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์"

๓. "คู่มือการกำหนดหัวเรื่องหนังสือภาษาไทย" จัดพิมพ์ใน พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หนังสือเล่มนี้ผู้จัดทำมีความมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นคู่มือในการกำหนดหัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยในห้องสมุดคณะครุศาสตร์ และคู่มือเล่มนี้ บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชนสามารถนำไปใช้ได้

ในปัจจุบันหนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องที่นิยมใช้กันอย่างมาก คือ "หนังสือหัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย" ซึ่งมีการจัดพิมพ์มาแล้ว ๓ ครั้ง คือ พิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ พิมพ์ครั้งที่สอง ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ และพิมพ์ครั้งที่ ๓ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ หนังสือหัวเรื่องได้รวบรวมหัวเรื่องไว้อย่างกว้างขวาง และมีกฎเกณฑ์ในการคิดหัวเรื่องเพิ่มเติมได้อย่างกว้างขวาง ใช้ได้ทั้งห้องสมุดขนาดเล็กและขนาดใหญ่ที่มีหนังสือหัว ๆ ไปไม่ได้เน้นสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ

หนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องในสาขาวิชาเฉพาะต่าง ๆ

หัวเรื่องในสาขาวิชาเฉพาะนั้นเริ่มมีใช้กันในช่วงเวลาเดียวกับที่มีหัวเรื่องสำหรับหนังสือทั่ว ๆ ไป คือ ในปี ค.ศ. ๑๙๑๖ ได้จัดพิมพ์หนังสือหัวเรื่องเฉพาะวิชาขึ้น ชื่อว่า Margaret Mann's List of Children Books ออกเผยแพร่ แต่ในปัจจุบันเลิกใช้กันแล้วและหาต้นฉบับได้ยาก หัวเรื่องที่บรรจุในหนังสือเล่มนี้เท่าที่พอสืบทราบได้ มีประมาณ ๑๐๐ หัวเรื่องซึ่งใช้กันในห้องสมุดหลายแห่ง^๑ นอกจากนี้ยังมี List of Subject Headings for Information File ของ จอห์น คอตตัน ดาน่า (John Cotton Dana) พิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ. ๑๙๑๗ โดยมีจุดมุ่งหมายที่กำหนดให้ใช้หัวเรื่องนี้เฉพาะกับเอกสารและจุลสารต่าง ๆ ไม่ใช้กับหนังสือ หนังสือหัวเรื่องเฉพาะสาขาวิชาได้มีการพิมพ์ออกมามากมาย ฟราเรย์ ได้วิเคราะห์ไว้ว่า หนังสือหัวเรื่องเฉพาะสาขาวิชาตั้งแต่เริ่มมีการพิมพ์มา จนถึง ค.ศ. ๑๙๕๒ นั้น มีประมาณ ๕๐ เล่ม ครึ่งหนึ่งเป็นหัวเรื่องในสาขาสังคมศาสตร์ และหนึ่งในสามเป็นด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หัวเรื่องด้านมนุษยศาสตร์มีเป็นส่วนน้อย^๒ หัวเรื่องเฉพาะวิชาเหล่านี้ส่วนใหญ่เรียงตามลำดับอักษร มีเพียงเล่มเดียวที่มีลักษณะพิเศษ คือ เล่มของ ไคลด์ ฮีเลน เพ็ตตัส (Clyde Elaine Pettus) มีชื่อเรื่องว่า Subject Headings in Education ซึ่งพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๓๘ ซึ่งมีการเรียงลำดับหัวเรื่องตามหมวดวิชา เพื่อแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะใช้การจัดหมวดหมู่ควบคู่ไปกับหมวดวิชาความรู้ในแขนงวิชานั้น ๆ โดยตรง

ส่วนใหญ่หัวเรื่องเฉพาะวิชามักจะมีวิธีที่ค่อนข้างจะยุ่งยาก เพราะหัวเรื่องเหล่านี้ทำขึ้นใช้กับหนังสือในแต่ละหมวดวิชา สำหรับหลักเกณฑ์การให้หัวเรื่องเฉพาะวิชาที่ขึ้นใช้ ได้มีการคิดเหมือนกัน ซึ่งในเวลานั้นหอสมุดแพทย์แห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (The National Library of Medicine) ซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งที่เป็นผู้นำในเรื่องนี้ ได้เริ่มวิธีการกำหนดลักษณะของหัวเรื่องเฉพาะในด้านการแพทย์ขึ้น แต่ในสาขาวิชาอื่น ๆ ยังไม่มีหลักเกณฑ์อะไรที่เป็นหลักสากล ดังนั้นจึงยังคงมีความยุ่งยากในการใช้อยู่จนปัจจุบัน

^๑Frarey, Subject Heading, p.18.

^๒Ibid.

แต่อย่างไรก็ดีในปัจจุบันนี้ ความสำคัญของหัวเรื่องมีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความก้าวหน้าทางวิชาการต่าง ๆ ดังนั้น หัวเรื่องจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้ทันควบคู่ไปกับความก้าวหน้าทางวิชาการ พัฒนาการก้าวใหม่ของหัวเรื่องที่ใช้ในการจำแนกเอกสารแบบใหม่ คือ การใช้ระบบ Thesaurus ในการจัดเอกสาร Thesaurus คือ หนังสือหัวเรื่องที่รวบรวมหัวเรื่องไว้อย่างละเอียดมาก ซึ่งในหนังสือนี้จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันระหว่างหัวเรื่องแต่ละหัวเรื่อง ซึ่งบางครั้งอาจจะมีคำอธิบายถึงขอบเขตเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่องนั้น ๆ และบางครั้งก็ไม่มีคำอธิบายเลย Thesaurus มีลักษณะคล้าย Subject Headings และพจนานุกรม แต่ต่างกันว่า Subject Headings รวบรวมแต่หัวเรื่องไว้เท่านั้น ไม่มีคำอธิบายหัวเรื่อง และพจนานุกรมนั้น รวบรวมคำศัพท์ต่าง ๆ ไว้ พร้อมรายละเอียดคำอธิบายของคำ ๆ นั้น สำหรับ Thesaurus นั้น จะรวบรวมคำที่เป็นหัวเรื่อง พร้อมทั้งอธิบายขอบเขตของหัวเรื่องนั้นว่าครอบคลุมถึงเรื่องใด และจุดประสงค์ของการจัดทำ Thesaurus ก็เพื่อที่จะควบคุมคำศัพท์ที่ทำดัชนี (Indexing vocabulary) ซึ่งบรรณารักษ์เลือกใช้สำหรับการอธิบายถึงเนื้อเรื่องในเอกสารเพื่อใช้ในการจัดหมู่และทำบัตรรายการในห้องสมุด นอกจากนี้ใน Thesaurus ยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะความหมายของหัวเรื่องด้วยว่าหัวเรื่องใดเป็นหัวเรื่องที่มีความหมายกว้าง หัวเรื่องใดที่มีความหมายแคบลงมา^๑ ซึ่งในลักษณะดังกล่าวนี้จะเป็นประโยชน์ต่อบรรณารักษ์ในการตัดสินใจว่าควรจะเลือกหัวเรื่องใดที่จะตรงกับเนื้อหาในหนังสือที่สุด หนังสือ Thesaurus ที่จัดว่ามีชื่อมากในตอนแรก คือ Thesaurus of English Words and Phrases ของ ศี.เอ็ม. โรเก็ท (P.M. Roget) จัดพิมพ์ครั้งแรกในปี ๑๘๕๒^๒ ในเวลาต่อมาได้มีผู้จัดทำหนังสือ Thesaurus ในสาขาวิชาต่าง ๆ อีก ได้แก่ The Thesaurus of ERIC Descriptor ซึ่งจัดทำโดย The Educational Resources Information Center (ERIC) ในประมาณปี ค.ศ. ๑๙๖๘ หัวเรื่องในหนังสือเล่มนี้ใช้ค้นคว้าในสาขาวิชาการศึกษาโดยเฉพาะ ต่อมาในปี ๑๙๖๙ องค์การ OECD หรือมีชื่อเต็มว่า The Organization on Economic Committee

^๑Dale Peterson Silver, "An Introduction of the Population/Family Planning Thesaurus," Overview 3 (Spring, 1975): 8.

^๒Harrod, The Librarians' Glossary of Term Used in Librarianship, Documentation and the Book Crafts and Reference Book, p.818.

Development ได้จัดพิมพ์ Macrothesaurus ขึ้น หนังสือเล่มนี้พิมพ์เผยแพร่เป็นหลายภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และ สเปน หัวเรื่องใน Macrothesaurus เป็นหัวเรื่องในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ ซึ่งรวบรวมและคิดค้นคำศัพท์ที่มีขอบเขตกว้างขวางและละเอียดถี่ถ้วนมาก หนังสือ Thesaurus อีกเล่มหนึ่งที่แพร่หลายมากสำหรับการให้หัวเรื่องในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และวิศวกรรมศาสตร์ คือ Thesaurus of Engineering and Scientific Terms จัดทำโดย Engineering Joint Council ร่วมกับ กระทรวงกลาโหมของประเทศสหรัฐอเมริกา พิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๙๖๗

หนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องในสาขาวิชาประชากรศาสตร์

สำหรับหัวเรื่องในสาขาประชากรศาสตร์นั้น ได้มีผู้จัดทำหนังสือ Thesaurus ในสาขาวิชานี้ หลายเล่มด้วยกัน (ดูภาคผนวก ข. ประกอบ) มีดังต่อไปนี้

๑. Fertility Modification Thesaurus with Focus on Evaluation of Family Planning Programs จัดทำโดย แคทริน เอ็ช สเปียร์ท (Kathryn H. Speert) และซามูเอล เอ็ม วิสซิก (Samuel M. Wishik) จัดพิมพ์เผยแพร่ใน ค.ศ. ๑๙๗๓ โดย International Institute for the Study of Human Reproduction, Columbia University ผู้จัดทำได้เล็งเห็นว่าวิชาประชากรศาสตร์เป็นวิชาที่มีเนื้อหากว้าง และยากที่จะจำกัดขอบเขตลงไปได้ ดังนั้นผู้จัดทำจึงคิดที่จะจัดทำหนังสือนี้ขึ้นเพื่อเป็นคู่มือการให้หัวเรื่องสำหรับหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการประเมินผลโครงการวางแผนครอบครัว โดยผู้จัดทำได้ใช้หนังสือการให้หัวเรื่อง Medical Subject Headings เป็นหลักในการกำหนดหัวเรื่องเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ได้จัดแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนด้วยกัน คือ

ส่วนที่ ๑ เป็นส่วนที่รวบรวมหัวเรื่องไว้ทั้งหมด โดยจัดเรียงตามลำดับอักษรของหัวเรื่อง หัวเรื่องแต่ละหัวเรื่องจะพิมพ์ด้วยตัวอักษรใหญ่และมีรายละเอียดเกี่ยวกับหัวเรื่องที่มีความหมายกว้างออกไป (Broader term ใช้ตัวย่อกำกับว่า BT) หัวเรื่องที่มีความหมายแคบลงมา (Narrower term ใช้ตัวย่อกำกับว่า NT) หัวเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Related term ใช้ตัวย่อกำกับว่า RT) นอกจากนี้ ในบางหัวเรื่องจะมีคำอธิบายขอบเขตเนื้อหาไว้และบางหัวเรื่องจะกำกับเลขรหัสหมวดหมู่ของหัวเรื่องไว้ด้วย

ตัวอย่าง FAMILY PLANNING (N2.72.25), N5

BT	Personal Health Services
BT	Population Control
NT	Birth Control
NT	KAP
RT	Contraception
RT	Involuntary Fertility Control

ส่วนที่ ๒ ประกอบด้วย ภาคผนวก ๓ ภาค ด้วยกัน คือ

ภาคผนวกที่ ๑ เป็นส่วนของ Descriptors ซึ่งนำเอาเฉพาะคำที่เป็นหัวเรื่อง
ในส่วนที่ ๑ มาจัดเรียงตามลำดับอักษรของหัวเรื่องเท่านั้น

ภาคผนวกที่ ๒ เป็นส่วนของ Categories มีการจัดแบ่งหมวดหมู่ของหัวเรื่อง
ออกเป็น ๑๕ หมวดหมู่ แต่ละหมวดหมู่จะมีรหัส เป็นตัวอักษรกับตัวเลขกำกับไว้ ภายใต้หัวเรื่อง
แต่ละหมวดหมู่ จะมีหัวเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหมวดหมู่นั้น เรียงตามลำดับอักษรของหัวเรื่อง

ตัวอย่าง N : HEALTH CARE N5

N5 Family Planning Program
administration

N5 Family Planning Program
Evaluation

ภาคผนวกที่ ๓ เป็นส่วนของ Hierarchy ซึ่งเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงหัวเรื่อง
ใหญ่และหัวเรื่องรองลงมาในหัวเรื่องใหญ่นั้น ๆ การจัดเรียงในส่วนนี้จัดเรียงตามลำดับอักษร
ของหัวเรื่องใหญ่ ภายใต้หัวเรื่องใหญ่แต่ละหัวเรื่องจะจัดเรียงตามลำดับอักษรของหัวเรื่องรอง ๆ
ลงมาอีกครึ่งหนึ่ง

ตัวอย่าง

DOCUMENTATION

Classification

Information Retrieval Systems

Computer Programs and Programming

Computer Retrieval Data

Data Storage and Retrieval

Manual Information Retrieval Systems

Subject Headings

Terminology

DUAL DATA COLLECTION

Chandrasekar - Deming Technic

หนังสือ Thesaurus เล่มนี้ เหมาะสมสำหรับเป็นคู่มือสำหรับการให้หัวเรื่องทางด้าน การวางแผนครอบครัว เพราะหัวเรื่องที่รวบรวมเน้นหนักในด้านการวางแผนครอบครัว ซึ่งรวมถึงงานบริการทางด้านนี้ด้วย

๒. Population/Family Planning Thesaurus, an Alphabetical and Hierarchical Display of Terms Drawn from Population - Related Literature in the Social Sciences โดย แคโรไลน์ ลูคัส (Caroline Lucas) และมาร์กาเรต ออสเบิร์น (Margaret Osburn) จัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกใน ค.ศ. ๑๙๗๕ และพิมพ์ครั้งที่ ๒ ในค.ศ. ๑๙๗๘ โดย Technical Information Service, Carolina Population Center, University of North Carolina at Chapel Hill วัตถุประสงค์ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ คือ ต้องการจะควบคุมคำที่กำหนดขึ้นทางด้านประชากรและการวางแผนครอบครัว เพื่อใช้เป็นดัชนีคำหรือเพื่อใช้ในการค้นหาเอกสารทางประชากรที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ หรือลักษณะทางประชากร นอกจากนี้หนังสือนี้ยังสนองความต้องการในการให้หัวเรื่องสำหรับหนังสือทางประชากร สำหรับห้องสมุดขนาดเล็กและห้องสมุดขนาดใหญ่ได้ด้วย หัวเรื่องที่กำหนดขึ้นใช้ได้ทั้งในบัตรรายการ หนังสือ และวัสดุย่อส่วน และสามารถนำไปใช้เป็นคู่มือในการดึงข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพพอ ๆ กับพัฒนาการในด้านข้อมูลทางคอมพิวเตอร์

ลักษณะเนื้อหาในหนังสือ Population/Family Planning Thesaurus นี้ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ คือ ส่วนที่เป็น Alphabetical Listing ซึ่งจะรวบรวมหัวเรื่องทางด้านประชากรศาสตร์ และการวางแผนครอบครัวไว้ โดยจัดเรียงตามลำดับอักษรของหัวเรื่อง หัวเรื่องใดที่นำมาใช้เป็นหัวเรื่องได้จะพิมพ์ด้วยอักษรตัวหนัก ส่วนหัวเรื่องใดที่นำมาใช้เป็นหัวเรื่องไม่ได้จะพิมพ์ด้วยตัวอักษรเล็ก พร้อมทั้งระบุว่าจะไปใช้หัวเรื่องใดแทน สำหรับหัวเรื่องใดที่นำมาใช้เป็นหัวเรื่องได้นั้นในแต่ละหัวเรื่อง จะให้รายละเอียดถึงขอบเขตเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่อง หัวเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Cross reference ใช้อักษรย่อกำกับว่า rt) หัวเรื่องที่ใช้ในหนังสือ Medical Subject Headings (ใช้อักษรย่อกำกับว่า MeSH) หัวเรื่องที่ใช้ในหนังสือ Fertility Modification Thesaurus (ใช้อักษรย่อกำกับว่า FMT) นอกจากนี้ในแต่ละหัวเรื่องยังกำกับเลขหมวดหมู่ของหัวเรื่องไว้ด้วย เลขหมวดหมู่นี้จะปรากฏอย่างชัดเจนในส่วนที่ ๒ ที่จะกล่าวต่อไป

ตัวอย่าง

FAMILY PLANNING LIBRARY L.4

Scope : libraries whose function is to collect, store, organize, and disseminate information and/or documents concerning family planning

MeSH - FAMILY PLANNING and LIBRARIES

FMT - FAMILY PLANNING INFORMATION CENTERS

ส่วนที่ ๒ เป็น Hierarchical Categories and Subcategories ซึ่งเป็นส่วนที่มีการแบ่งหมวดหมู่ของหัวเรื่องออกเป็น ๑๗ หมวดใหญ่ โดยในแต่ละหมวดจะมีหัวเรื่องใหญ่ และหัวเรื่องรอง ๆ ลงมา โดยมีการจัดเรียงตามลำดับอักษรของหัวเรื่อง สัญลักษณ์ที่ใช้แทนหมวดหมู่ประกอบด้วยตัวอักษร และตัวเลข

ตัวอย่าง

J - Environment and environment health

J.1 Conservation

J.2 Environment

J.3 Altitude

J.4 Climate

J.5	Moon phases
J.6	Pollution
J.7	Air pollution
J.8	Noise pollution
J.9	Water pollution

การแบ่งหมวดหมู่ในส่วนที่ ๒ นี้ จัดว่าเป็นส่วนที่เป็นประโยชน์แก่บรรณารักษ์มาก ในการให้หัวเรื่อง เพราะเมื่อบรรณารักษ์ได้หัวเรื่องจากส่วนที่ ๑ แล้ว บรรณารักษ์สามารถ จะพลิกดูเทียบจากส่วนที่ ๒ ได้ว่า หัวเรื่องที่เลือกไว้นั้น เหมาะกับเนื้อหาของหนังสือเพียงไร และถ้าต้องการหัวเรื่องที่ให้ความหมายแคบลงไปอีก มีหัวเรื่องใดบ้างที่พอจะเลือกมาใช้ได้

หนังสือการให้หัวเรื่องเล่มนี้ จัดว่าเป็นหนังสือที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย ในวงการ ห้องสมุดทางประชากรศาสตร์เล่มหนึ่ง และสำหรับในประเทศไทยก็มีห้องสมุดอยู่ ๒ แห่ง ที่ใช้ หนังสือนี้ในการให้หัวเรื่องและจัดหมวดหมู่หนังสือในห้องสมุด ซึ่งได้แก่ ห้องสมุดสถาบัน ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และห้องสมุดศูนย์ประมวลข่าวสารการอนามัยครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข

๓. Population/Fertility Control Thesaurus โดย เฮเลน เค โคลบี้ (Helen K. Kolbe) และ ริต้า เอฟ เบิร์กแมน (Rita F. Bergman) จัดพิมพ์เผยแพร่โดย Population Information Program, Science Communication Division, The George Washington University ใน ค.ศ. ๑๙๗๖ หัวเรื่องที่รวบรวมไว้เป็นหัวเรื่อง ที่เกี่ยวข้องทางประชากร ในการกำหนดหัวเรื่องนั้นได้ใช้หนังสือ Medical Subject Headings เป็นพื้นฐาน และพิจารณาหนังสือการให้หัวเรื่องเล่มอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น หนังสือ Fertility Modification Thesaurus หนังสือ Population/Family Planning Thesaurus เป็นต้น

การจัดแบ่งเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ มีลักษณะคล้ายกับการจัดแบ่งเนื้อหาในหนังสือ Fertility Modification Thesaurus ซึ่งได้กล่าวไปแล้วในเล่มแรก ดังนั้นในหนังสือ Population/Fertility Control Thesaurus ได้จัดแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๔ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ เป็นส่วนของ Alphabetical List ซึ่งได้รวบรวมหัวเรื่องไว้เรียงตามลำดับอักษรของหัวเรื่อง ภายใต้หัวเรื่องแต่ละหัวเรื่องให้รายละเอียดเกี่ยวกับคำอธิบายของหัวเรื่อง (ใช้อักษรย่อกำกับว่า SN) หัวเรื่องที่มีความหมายกว้างออกไป (ใช้อักษรย่อกำกับว่า BT) หัวเรื่องที่มีความหมายแคบ (ใช้อักษรย่อกำกับว่า NT) หัวเรื่องที่เกี่ยวข้อง (ใช้อักษรย่อกำกับว่า RT) หัวที่ใช้ในหนังสือ Medical Subject Headings (ใช้อักษรย่อกำกับว่า MeSH) หัวเรื่องที่ใช้ในหนังสือ Fertility Modification Thesaurus (ใช้อักษรย่อกำกับว่า FMT) หัวเรื่องที่ใช้ในหนังสือ Population/Family Planning Thesaurus (ใช้อักษรย่อกำกับว่า PFP) นอกจากนี้ ในแต่ละหัวเรื่องยังกำกับเลขหมวดหมู่ของหัวเรื่องไว้ด้วย

ตัวอย่าง MIGRATION, I, N1.

SN	Movement of individuals from one country to another or from one region to another for the purpose of changing residence
BT	Population Dynamics
NT	Migration, Internal
FMT	- MIGRATION
MeSH	- EMIGRATION AND IMMIGRATION
PFP	- MIGRATION

ส่วนที่ ๒ เป็นส่วนของ Descriptor List

ส่วนที่ ๓ เป็นส่วนของ Category List

ส่วนที่ ๔ เป็นส่วนของ Hierarchical List

๔. Population Multilingual Thesaurus จัดพิมพ์เผยแพร่โดย Committee for International Cooperation in National Research in Demography (CICRED) ใน ค.ศ. ๑๙๗๔ และ Jean Viet เป็นผู้เตรียมงานและรวบรวมหัวเรื่อง หนังสือ Thesaurus เล่มนี้ จัดว่าเป็น Thesaurus ระดับนานาชาติ เนื่องจากพิมพ์ออกมาเป็น ๓ ภาษา คือ ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และ สเปน ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ มีผลสืบเนื่องมาจากการประชุมที่เม็กซิโก ในระหว่างวันที่ ๑๐-๑๒ กันยายน ค.ศ. ๑๙๗๔ ซึ่งจัดการ

ประชุมโดย CICRED และเป็นการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางประชากรศาสตร์ หลังจากการประชุมนี้แล้ว ได้มีการแต่งตั้งคณะผู้ทำงานเพื่อจัดทำหนังสือ Thesaurus นี้ขึ้น กลุ่มผู้ทำงานนี้ได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันถึง ๓ ครั้ง และได้จัดพิมพ์หนังสือ Population Multilingual Thesaurus ออกมา หัวเรื่องที่รวบรวมไว้ไม่เพียงแต่จะครอบคลุมถึงหัวเรื่องในสาขาวิชาประชากรเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิจกรรมเฉพาะด้านทางประชากรไว้ด้วย สำหรับการแบ่งเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ จัดแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นส่วนของ Descriptor Group Display ซึ่งประกอบด้วย ๒ ส่วนคือ

ส่วน A Subject category fields เป็นการจัดกลุ่มของหัวเรื่องเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ๑๘ กลุ่มอย่างคร่าว ๆ โดยแต่ละกลุ่มจะมีสัญลักษณ์เป็นตัวเลข กำหนดไว้

ตัวอย่าง	02	POPULATION : AGE . SEX . ETHNIC GROUP
	02.01	POPULATION
	02.02	AGE
	02.03	SEX
	02.04	ETHNIC GROUP
	02.05	NATIONALITY

ส่วน B Descriptor groups เป็นการจัดกลุ่มของหัวเรื่องที่ละเอียดมากกว่าส่วน A เพราะรวมเอาหัวเรื่องทั้งหมดที่เกี่ยวข้องไว้ และเรียงลำดับตามตัวอักษรของหัวเรื่อง ภายใต้หัวเรื่องแต่ละหัวเรื่องจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับคำอธิบายของหัวเรื่อง (ใช้อักษรย่อกำกับว่า SN) หัวเรื่องที่มีความหมายกว้างขึ้น (ใช้อักษรย่อกำกับว่า BT) หัวเรื่องที่มีความหมายแคบลงมา (ใช้อักษรย่อกำกับว่า NT) หัวเรื่องนั้นใช้กับเรื่องใด (ใช้อักษรย่อกำกับว่า UF) หัวเรื่องที่เกี่ยวข้อง (ใช้อักษรย่อกำกับว่า RT) พร้อมทั้งมีเลขหมวดหมู่กำกับให้ทุกหัวเรื่องด้วย

ตัวอย่าง 14.02.00 FAMILY PLANNING

14.02.01

BIRTH CONTROL/REGULATION DES NAISSANCES/
REGULACION DE LA NATALIDAD

SN : Use of all methods which attempt to
control the number and-or timing of births

BT : FAMILY PLANNING 14.02.01

NT : BIRTH SPACING 14.02.01

RT : BIRTH 14.01.04

BIRTH AVERTED 14.02.02

BIRTH SPACING/ESPACEMENT DES NAISSANCES/
ESPACIAMIENTO DE LOS NACIMIENTOS

UF : CHILD SPACING

TIMING OF BIRTHS

BT : BIRTH CONTROL 14.02.01

RT : BIRTH 14.01.04

BIRTH INTERVALS 14.01.04

ตอนที่ ๒ เป็นส่วนของ KWOC Index โดยมีการจัดเรียงตามลำดับอักษรของคำ
ที่เป็นคำสำคัญ (Key word) พร้อมทั้งกำกับเลขหมวดหมู่ไว้ด้วย

ตัวอย่าง	ABORTIFACIENT	11.02.05
	ABORTION	14.04.00
	ABORTION POLICY	09.05.01
	ABORTION TECHNIQUE	14.04.00
CRIMINAL	ABORTION	14.04.00
ILLEGAL	ABORTION	
	Use : CRIMINAL ABORTION	14.04.00
INDUCED	ABORTION	14.04.00
LEGAL	ABORTION	14.04.00
POST	ABORTION SERVICES	11.02.03

ตอนที่ ๓ เป็นส่วนของ Hierarchical Index ซึ่งเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องของหัวเรื่องว่า หัวเรื่องใดเป็นหัวเรื่องที่มีความหมายกว้าง หัวเรื่องใดเป็นหัวเรื่องที่มีความหมายแคบลงมาตามลำดับ การจัดเรียงหัวเรื่อง เรียงตามลำดับอักษรของหัวเรื่อง หัวเรื่องทุก ๆ หัวเรื่องจะมีเลขหมวดหมู่กำกับไว้ด้วย

ตัวอย่าง	ABORTION	14.04.00
	..INDUCED ABORTION	14.04.00
	..CRIMINAL ABORTION	14.04.00
	..LEGAL ABORTION	14.04.00
	..SELECTIVE ABORTION	14.04.00
	..SURGICAL ABORTION	14.04.00
	..THERAPEUTIC ABORTION	14.04.00
	.REPEATED ABORTION	14.04.00
	.SEPTIC ABORTION	14.04.00
	.SPONTANEOUS ABORTION	14.04.00
	.VOLUNTARY ABORTION	14.04.00
	ABORTION TECHNIQUE	14.04.00

จากลักษณะของเนื้อหาในหนังสือ Thesaurus เฉพาะสาขาวิชาที่กล่าวไปข้างต้น จะเห็นว่า มีการให้หัวเรื่องที่จะละเอียดมาก อีกทั้งมีลักษณะพิเศษประการหนึ่งคือ มีส่วนที่เรียกว่า Hierarchical List ประกอบไว้ด้วย ส่วนนี้เป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องของหัวเรื่องที่ลดหลั่นกันลงมาตามความสำคัญของเนื้อหาในหัวเรื่องนั้น ๆ

สำหรับหัวเรื่องเฉพาะสาขาวิชาประชากรศาสตร์ดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า คู่มือการให้หัวเรื่องเป็นหนังสือ Thesaurus ทั้งสิ้น ซึ่งแสดงว่า พัฒนาการของการให้หัวเรื่องในสาขาวิชานี้ในต่างประเทศได้พัฒนาไปอย่างมาก ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากพัฒนาการทางด้านข้อมูลข่าวสารทางวิชาการได้ก้าวไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ดังนั้น เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็วทันกับความก้าวหน้าทางวิชาการ จึงจำเป็นต้องคิดค้นวิธีการให้หัวเรื่องที่มีประสิทธิภาพที่สุด ซึ่งในปัจจุบันนี้ Thesaurus เป็นคู่มือการให้หัวเรื่องที่สะดวกและรวดเร็ว ทั้งยังมีหัวเรื่องที่จะละเอียดมาก ให้พิจารณาเลือกใช้ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ Thesaurus จึงเป็นหนังสือการให้หัวเรื่องที่กำลังได้รับความสนใจในวงการห้องสมุดเพิ่มมากขึ้นทุกที

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย